

zákonodárných předlohách, jako, zřízení známých fondů sanačního a zajišťovacího, banky cedulové a pod.), jest žádouco, aby osnovy takové podrobeny byly napřed veřejné diskusi a kritice nejen různých odborných korporací, ale celé veřejnosti. Zejména když zákonodárné projednání otázek takových, v koaličních stranách dohodnutých, jest pak již jen pouhou formalitou, poněvadž ani příslušným výborům ani plenu sborů zákonodárných (dokonce již ne senátu) není dána obyčejně ani věcná ani časová možnost na návrzích takových něčeho podstatného měniti.³⁾

A tak nelze ani dnes ještě určitě říci, zdali osnovy tak, jak jsou vytištěny, stanou se předlohou vládní, čili nic. Jsou stále ještě předmětem rozhovorů zástupců politických stran, které na různých podstatných jejich částech se ještě nesjednotily. Proto, jak praveno, změny a snad i zásadní a pronikavé změny nejsou ještě vyloučeny. Jedno však při tom jest jisto, že totiž reforma daňová u nás jest nutná a že každý další odklad reformy té byl by na újmu nejen celého našeho hospodářství národního, ale i samých financí státních.

T. Saturník:

O sovětském právu ruském.

(Pokračování.)

Právo agrární.)*

Pozemková otázka zaujímala v ruské revoluci nejpřednější místo; bolševismus nabyv moci, započal ihned s jejím řešením. Již 26. října 1917 vydán byl dekret, kterým vlastnictví k půdě bylo zrušeno bez náhrady a všechny údělné, klášterní a církevní statky dány byly k dispozici volostným (okresním) komitétům a újezd-
ným (krajským) sovětům.

Dekretem z 24. června 1918 bylo nařízeno tvořiti zvláštní komitétý («kombedy», t. j. komitétý bídných); volebního práva do

---

³⁾ Mezitím osnovy byly konečně učiněny veřejnosti přístupnými, ale jen v původním svém znění, ačkoliv se proslýchá, že podrobeny byly v důvěrných poradách opět podstatným změnám.

*) Stať prof. K. I. Zajceva.

nich aktivního i pasivního byli však zbaveni »notoričtí vykořisťovatelé a boháči, hospodáři, mající nadbytek obilí a jiných zemědělských produktů, dále takoví, kteří měli obchodní neb průmyslové podniky, osoby, které běrou užítky z práce dělníků a jiných osob námezdných« atd. Uvedeným komitétům náležela veliká moc: mohly disponovati nejen zásobami, nýbrž i inventářem jednotlivých hospodářů. Zároveň započato s kampaní pro zkomunisoání selského hospodářství, a to tak, že jednak počaly se v něm uplatňovati zásady komunismu, jednak tím, že mělo býti vytvořeno státní hospodářství selské. Ideálem těchto snah měla býti velká sovětská hospodářství, komuny, společné obdělávání půdy a její využití. Návod k jejich uskutečnění podával zvláštní zákon (»položenie«) o socialistickém zřízení pozemkovém a o způsobech přechodu k socialistickému zemědělství (ze 14. února 1919).

Základní myšlenkou uvedeného zákona jest, že právo na půdu náleží těm, kdož jsou účastni v jejím obdělávání. Příděl půdy jest přípustným pouze hospodářským jednotám. Půda podle zákona přiděluje se v o l o s t e m, kde obstará se potom repartice půdy jednotlivým kolektivům obyvatelstva. Statky, na nichž hospodaří pouze jeden hospodář, byly sice do jisté míry zmíněným zákonem také povoleny, však kolektivní zemědělství bylo všemožně protežováno.

Komunisace selského hospodářství nieméně skončila úplným nezdarem; na VIII. sjezdu ruské strany komunistické sám Lenin musil konstatovati, že vesnice komuny nepřijala, že nutno zanechatí všeho jejího poučování a poručníkovaní, naopak učiti od ní sebe sama. Zahájena éra nové agrární politiky a dřívější zákony, jež se nepotkaly se žádným pozitivním výsledkem, byly měněny. Tři principy staly se směrodatnými pro novou úpravu pozemkových poměrů: svobodná volba formy užívání půdy od obyvatelstva, ustálení a jasnost pozemkových poměrů a podřízení agrární politiky úkolu zvelebení produkce selského hospodářství. Počínajíc rokem 1920 vydávána řada dekretů, jimiž činily se stálé ústupky holé skutečnosti. Dne 22. května 1922 přijal všeruský centrální výkonný komitét osnovu nového základního zákona o pracovním využití půdy, který vlastně učinil »socialistickému zřízení agrár-

nimu« konec. Zásady její přešly do »pozemkového zákona íku«, potvrzeného 30. října 1922.

Obsahem zákoníku jest v stručnosti toto: Veškerá půda jest vlastnictvím státním (čl. 2.), při čemž všechny pozemky určené k selskému hospodaření, tvoří jednotný fond pozemkový pod správou národního komisariátu zemědělství a jeho místních orgánů (čl. 3.). Pozemky tohoto fondu jsou: 1. buď v bezprostřední držbě státu, v kterémž případě jeví se jako státní pozemkový majetek (čl. 5.), jenž jest odevzdán jednotlivým státním úřadům a podnikům nebo jest v přímé správě národního komisariátu zemědělství, 2. nebo se poskytují k užívání pracujícím zemědělcům, jich jednotám a obyvatelům měst (čl. 4.). Všichni uživatelé půdy jsou podřízeni kontrole státní co do řádného užívání práv pozemkových podle zemědělského kodexu i jiných zákonů (čl. 7.). Podle toho veškerá půda, pokud se bezprostředně nenachází v rukách státu neb měst, jest v užívání zemědělského lidu, a to buď jednotlivě neb v hospodářských družstvech.

Uživací právo (»právo na půdu«) jest časově neomezeno a může býti zrušeno pouze z důvodů v zákoně vyčíslených (čl. 11.). Existující hospodářství beraou se tím pod ochranu a rozdělování půdy se zabraňuje. Důvody, z nichž možno »právo na půdu« zrušiti, jsou mimo zánik selského dvora, pouze výrok soudu neb zábor půdy zákonitým postupem pro státní neb jiné veřejné účely (čl. 18.). Při posléze zmíněné expropriaci poskytne se postiženému půda na jiném místě a nahradí škoda (čl. 23.). Na pozemku hospodaří si uživatel půdy způsobem jím zvoleným (čl. 24.); všechno nářadí, zařízení, osivo, vše, co na pozemcích roste, náleží uživateli příslušné části půdy (čl. 25.).

Zemědělský kodex prohlašuje uživací právo zemědělcovo za časově neomezené, jinak však však uživatele půdy v mnohém omezuje. Zemědělec netoliko nesmí na pozemku prováděti výkony a učiniti zařízení, jimiž by se závažně ohrožovaly zájmy sousedů (čl. 24.), netoliko podléhá kontrole co do řádného vedení hospodářství (čl. 7., 57., 60., 61.), nýbrž nemůže půdu prodati, ani koupiti, ni darovati neb poslední pořizení o ní učiniti. Zakázáno i zastaviti pozemek. Smlouvy učiněné proti těmto zákazům jsou neplatné; kdož pak přestoupením zákazu se proviní, jsou trestáni pořadem řízení trestního, mimo to pak odnímá se jim půda, které

užívají (čl. 27.). Propachtovati půdu jest přípustno nejvýše na dobu dvou sklizňových období, při čemž pronajímatel musí býti dočasně oslaben ve své pracovní síle, pachtýř pak nemá práva přijmouti více půdy, než sám může obdělati silami z vlastního hospodářství (čl. 28.—38.). Nájem pracovních sil dopouští se jen tak dalece, pokud z vlastního hospodářství není možno zdolati nutné práce, při čemž všichni členové hospodářství, kteří jsou k práci způsobilí, musejí býti zaměstnáni.

Základní a nejmenší jednotkou pro využití půdy jest *d v ů r*, t. j. jednota osob sdružených prací a příbuzenstvím, které společně vedou selské hospodářství (čl. 68.). Jest to starý útvar ruského práva selského, který v zemědělském kodexu neutrpěl podstatných změn. Druhou jednotkou jsou *d r u ž s t v a*. V družstvu má každý člen stejnou účast v užívání společného pozemkového přídělů, aniž by jednotlivým členům mohly býti odevzdány jisté částice jako jejich příděl (čl. 103.); pozemkové podíly ustanoveny ovšem býti mohou — v tom případě to pak bývá *artel* neb družstvo se společným obděláváním — anebo ustanoveny nejsou — pak mluví se o *t. zv. selsko-hospodářských komunách*. Praktického významu tyto formy však nemají. Subjektem pracovního využití půdy jsou tudíž *k o l e k t i v y*; využití půdy *i n d i v i d u á l n í m i* hospodáři, ruský kodex zemědělský nezná.

Dvory mohou užívati půdu buď samostatně neb ve sdružení s jinými, kdy tvoří pak jakousi pozemkovou společnost (čl. 10.). Dle způsobu využívání půdy dělí se takové společnosti na tři typy: v prvním případě společnost jest hospodářem, jenž vytváří *artel* neb *komunu* — tož výše uvedený způsob družstevní. V druhých případech společnost jest *souhrnem dvorů*, který vystupuje jako *obec*, v níž příděl půdy se vyrovnává, neb v níž rozměr práva jednotlivých dvorů na půdu jest nezměnitelný (čl. 90.). Řád takovéto obce podroben byl důkladné reglementaci.

Co se týče složení zmíněných společností, jsou jejich plnoprávními členy všichni členové dvorů (neb komuny neb artele), kteří dosáhli 18 let věku. Každá společnost si svobodně volí formu využití půdy (čl. 58.). Přístup nových dvorů s právem na půdu jest přípustný se souhlasem společnosti; pouze tam, kde jsou přebytky, jest možna výjimka, že zemědělské orgány samy mohou nové »dvory« do sdruženého celku včleniti.

Orgány společnosti jsou shromáždění a orgány volené (čl. 52.); o posledních se v zákoníku nic bližšího neustanovuje. Shromáždění se skládá ze všech oprávněných členů (čl. 47.) a uznává se zákonným, jsou-li přítomni vedoucí hospodáři (domochozain) neb zástupci aspoň poloviny dvorů; má-li býti změněna forma užívání půdy, vyžaduje se přítomnosti aspoň dvou třetin zástupců dvorů a nejméně poloviny všech plnoprávných členů. K platnosti usnesení jest pak třeba dvoutřetinové většiny hlasů; pro ostatní záležitosti dostačuje většina prostá (čl. 54.). Každé usnesení zanášá se do protokolu, který nabývá platnosti teprve podpisem předsedy, sekretáře a většiny přítomných členů shromáždění. Dozor nad řádným dodržováním zákonů dvorcovými společnostmi uložen jest volostnému výkonnému komitétu.

Organisace státního průmyslu.)*

Podobně jako do majetku pozemkového zasáhla ruská revoluce i do podniků průmyslových. Již 1. listopadu 1917 byl vyhlášen dekret o dělnické kontrole nad průmyslem, kterož opatření bylo přípravným krokem pro nacionalisaci průmyslu a převod všech podniků do vlastnictví státu. Nejrychlejšího postupu doznala nacionalisace od května 1918; koncem r. 1919 možno ji považovati téměř za skončenou. Veškeren průmysl měl se státi součástí státního aparátu.

Rozvrat průmyslu tím způsobený vyžadoval záhy radikální nápravy. Došlo se k poznání, že průmyslové podniky nutno vésti na podkladě obchodním. Nejprve bylo uznáno, že veliké, technicky vypravené a samostatně organisované podniky mohou býti seskupeny v jednoty na základě obchodního vedení. Forma vzájemných vztahů mezi správou sjednocených podniků a příslušnými orgány státními vymezena zvláštní instrukcí. V prvé polovině r. 1922 nastal již úplný rozklad »jednotného socialistického hospodářství« v oboru průmyslu. Pod názvem *т р у с т ы* vznikly státní orgány, jimž svěřena správa státního průmyslu na podkladě *д е к о ц е н т р а ц и е* a které obdržely v některých směrech strukturu zvláštních subjektů právních, od státu odlišných. Vzniklo jich na 400 a obdržely právo uzavíratí smlouvy mezi sebou i s osobami jinými, ač v mnohém ohledu byly v tom omezovány.

*) Stať prof. N. S. Timaševa.

Majetek těchto průmyslových skupin jest dvojího rázu: 1. vyňatý z právního obchodu (pozemky, zařízení, stroje), 2. majetek, s kterým mohou svobodně disponovati. Majetek první nemůže býti zcizen ani zastaven těmi orgány, které podnik vedou, ani využít k uspokojení věřitelů. Majetek druhé kategorie naproti tomu ručí za dluhy trustu a může být zcizen neb zastaven. Právní povaha trustů má dvojaký ráz: jsou považovány za právnické osoby ode dne registrace, do jejichž administrativní a technické činnosti se nejvyšší rada národního hospodářství nevměšuje; z druhé strany však náleží této radě a radě práce a obrany dispozice majetkem trustů a veškerý zisk připadá pokladně státní.

Státní pokladna za dluhy trustů neručí; nejvyšší rada národního hospodářství však může, jestli roční rozvaha by končila schodkem, vzhledem k zvláštnímu významu prací trustu pro stát, doporučiti radě práce a obrany, aby deficit byl uhrazen ze státní pokladny. Není-li úhrada povolena, nutno přikročiti k likvidaci, která jest závaznou: 1. při zmenšení základního kapitálu na dvě třetiny a 2. při nedostatku obrátových prostředků k zaplacení dluhů. Majetek, který zůstane po likvidaci, postoupí se k dispozici nejvyšší radě nár. hospodářství a na účet národního komisariátu financí.

Třebas zmíněné trusty jsou povahy soukromoprávní, přece moment veřejnoprávní v leckterém ohledu se u nich projevuje. Pracovní plán na běžný rok stanoví se pro trust nejvyšší národohospodářskou radou na základě výrobního plánu dotyčného odvětví průmyslového, který schvaluje rada práce a obrany. Týmž orgány mohou býti stanoveny ceny, ba posléze zmíněná rada má dokonce právo donutiti trusty ke smlouvám se státními orgány, kde stanoví se nižší cena dodávky než tržní. Jest přirozeno, že »hospodářská« rozvaha průmyslových podniků jest za takových okolností velmi obtížnou i problematickou.

Pronájem průmyslových podniků a koncese.*)

S nastoupením nové ekonomické politiky sledována při průmyslu snaha, aby mohl býti uváděn do dřívějšího chodu a postupně restaurován. K tomu bylo ovšem zapotřebí soukromého

---

*) Stať prof. A. A. Bogoljepova.

kapitálu, jemuž však sovětský stát nacionalisované podniky do soukromého vlastnictví odevzdati nechtěl. Potřebám doby však nutno bylo učiniti ústupky; ze »státního vlastnictví« ruského byly připuštěny výjimky, což se stalo buď pronájmem průmyslových podniků nebo koncesemi.

Prostřednictvím pronájmu podniků snaží se sovětská moc dosíci toho, aby nájemci poskytli státu část produkce těch podniků, jichž činnost nemůže sama svými orgány úspěšně vésti; současně s tím však uchraňuje si možnost určovati takový směr jejich činnosti, který by byl v souhlasu s obecným hospodářským plánem, sovětskou mocí sledovaném. Proto hlavně dávány v nájem podniky revolucí poškozené, které nepracují neb velmi málo, neb na nichž státní moc sovětská nemá zvláštního zájmu.

O všech pronajatých podnicích vedou se zvláštní záznamy místními neb centrálními hospodářskými orgány. Nájemní lhůta činí pravidlem 6 let. V nájemní smlouvě se ustanoví výrobní plán, vytkne se druh práce a její rozměr. Každá podstatná změna základní výroby neb i toliko připojení výroby jiné může býti provedena pouze změnou nájemní smlouvy. Jako nájemné platí se určité procento výrobků; výše jeho kolísala mezi 5%—35%. V nynější době lze nájemné platiti místo in natura ve zlatých rublech.

Nájemce jest povinen šetřiti všech pravidel platných pro nájem dělníků a vůbec práva pracovního. Výši dělnických platů určují profesionální svazy. Zakázky může přijímati jak od soukromých osob, tak od státních orgánů, výrobky však může prodávati pouze uvnitř ruského státu, ježto vývoz za hranice jest monopolem národního komisariátu pro zahraniční obchod.

K dozoru nad pronajatými podniky jsou ustanoveni při místních radách národního hospodářství zvláštní kontrolori, kteří mají právo kdykoliv do podniku vkročiti a prohlížeti všechny dokumenty i knihy. Jsou povinni dozírati na provádění výrobního plánu, dbáti, by majetek a zařízení podniku nebylo ztenčováno, přesvědčovati se o správném placení nájemného atd. Práva těchto kontrolorů značně zeslabují postavení nájemcovo, třeba se mu garantuje, že spory ze smlouvy mohou býti řešeny jenom soudem a že jednostranné rozvázání smlouvy ze strany státu jest nepřipustné, nýbrž opět jen na podkladě soudního rozsudku.

Pro úpravu koncesí utvořen jest v Rusku »hlavní

koncesní komitét«, jehož členy jmenuje rada národních komisařů. Vydává instrukce a nařízení, které jsou závazny pro všechny orgány, jež mají vztah ke koncesním podnikům. Forma organizace koncesovaného podniku sjednává se dohodou mezi koncesionářem a sovětskou mocí státní. Při udělení koncesí průmyslových, spojených s umístěním kapitálu v Rusku, dopřává sovětská vláda více volnosti a samostatnosti v organizaci podniků, naproti tomu při koncesích na dovoz cizích tovarů a vývoz domácích surovin klade podmínky obtížnější. Stát participuje na koncesovaných podnicích jistý podíl, jehož úprava při různých podnicích jest rozličná. Při zvláště výhodných koncesích klade sovětská vláda mnohdy jako podmínku poskytnutí větší peněžité půjčky.

Nabytím koncese získává koncesionář právo zabývatí se tím odvětvím průmyslu, které jest nacionalisováno a nachází se v ruce státu; zabezpečuje si exploataci přírodního bohatství Ruska neb obdrží do své dispozice velký závod neb továrnu. Koncese nabyly v Rusku velikého rozšíření: jsou koncese na lov zvěři, transportní, naftové, na zařízení telegrafů; nejvíce vyvinuly se koncese obchodní.

Lhůta koncesí stanoví se nejdéle na 20—25 let; jsou však koncese i se lhůtou čtyřicetiletou a zase i s lhůtami krátkými, na př. 5 let, ba i 1 rok. Postavení koncesionářů v mnohém jest dosti obtížné, ježto většinou jsou vázáni podříditi se zákonům sovětským a jen v některých směrech požívají jistých zvláštních záruk (smíšené soudy pro některé spory, sídlo podniku stanoví se v cizině, aby spory nemohly býti rozhodovány v Rusku, cizí rozhodčí atd.).

Právo práce.)*

Jedním z nejtypičtějších zjevů sovětské éry jest nesporně sborník zákonů o práci, vydaný v r. 1918. Podle tohoto kodexu všichni občané ruské socialistické federativní republiky sovětské od 16 do 50 let, kteří nepozbyli způsobilosti k práci zraněním neb nemocí, podléhají pracovní povinnosti. Výkon práce se děje buď způsobem organizované spolupráce, nebo konáním individuálních služeb neb výkonem jednotlivé individuální práce. Podmínky pracovní ustanovují se buď tarifními předpisy, které stanoví buď národní ko-

---

*) Stať prof. K. I. Zajceva.

misariát práce (pro státní podniky) nebo profesionální svazy. Jsou však mimo toho i jiné komuny, v nichž podmínky práce se reglementují zvláštními předpisy. Zákoník o práci vychází vůbec ze stanoviska, že každá práce, ať námezdní, neb samostatná, či organisovaná práce společná, podléhá reglementaci státní moci.

Pracovní povinnost podle sovětských zásad jest současně i právo. Všichni k práci způsobilí občané mají právo na práci dle jejich speciálnosti i na náhradu na práci toho druhu ustanovenou. Uskutečnění práva na práci zabezpečuje se profesionálními svazy a vůbec všemi orgány ruského státu (specielně sekcemi pro repartici pracovní síly); rozdělování práce jest monopolisováno pro stát. Nastoupiti do práce s opomenutím státních orgánů jest nejvýše přípustno jako výjimka (hlavně kde šlo o speciální znalosti neb zvláštní důvěru). Kdo jest bez práce, jest povinen udělenou mu práci přijati, třebas dočasně, a to i tehdy i když neodpovídá jeho speciálním znalostem. Přijetí do práce může předcházeti zkouška; kdo nebyl přijat pro její negativní výsledek, může se odvolati k profesionálnímu svazu, který může zahájiti s dotyčným podnikem vyjednávání. Nemá-li výsledku, rozhodne místní »oddíl« práce, který může nejen uložití podniku, aby takového člověka přijal, nýbrž aby mu vyplatil i náhradu za dobu sporu. Každý »pracující« — nepracuje-li za náhradu u soukromé osoby — může býti rozhodnutím dotčených instancí přeložen na jiné místo jak v jednom podniku, tak i do jiného podniku, třebas by se při tom musil přestěhovati. Propuštění z práce dopouští se jen v případech určených zákonem; chce-li kdo dobrovolně práci opustiti — nejedná-li se o odchod z práce u soukromníka — jsou předem udané důvody přezkoumány.

Každý práce schopný občan sovětského státu podle dekretu z 28. června 1919 musí míti pracovní knížku, která jest důkazem o účasti jejího držitele ve výrobní činnosti i o totožnosti jeho osoby. Do knížky se zapisují sumy výdělku pod osobní zodpovědností podniku neb soukromých zaměstnavatelů (na př. u řemeslníků). Změna služby neb práce poznamenává se v knížce, stejně tak i přesídlení.

Stupeň svobody dělníka charakterisuje »zákon (položenijs) o dělnických disciplinárních soudech« ze 16. listopadu 1919. Soudy ty jsou zřízeny pro všechny nacionalisované i soukromé

podniky obligatorně »za účelem povznesení a upevnění výrobní a tarifní discipliny«. Ukládají tyto tresty za porušení vnitřního pořádku, normálního tarifu atd.: 1. důtku, 2. dočasné zbavení aktivního i pasivního práva volebního do svazových organizací ne déle šesti měsíců, 3. dočasné přeložení na nižší hodnost s nižší platovou sazbou ne déle než na měsíc, 4. odeslání na těžké práce, v zájmu obecném nutné, s platem dle míry vykonané práce a konečně v případě nenapravitelnosti 5. propuštění z práce spojené s odevzdáním do koncentračního tábora.

Podle toho, co výše řečeno, proměnilo se k práci způsobilé obyvatelstvo vlastně v jednu pracovní armádu jednotného celku; svobody sebeurčení neměl dělník ani podnikatel.

Novou organizaci práce přinesl z á k o n í k z r. 1922. Dle úkolu svého kodex zákonů o práci není výkladem zvláštního práva – práva dělnické třídy, není však také normováním práce v celém jejím rozsahu. Jest to obecně platné právo, jež se týká pouze p r á c e n á m e z d n í, avšak ve všech jejích formách. Jak stanoví čl. 1. zmíněného kodexu, vztahují se jeho předpisy na všechny osoby, které pracují v námezdním poměru ve všech podnicích, úřadech, v hospodářství i na ty, kteří užívají cizí najaté práce za náhradu. Platnost jeho týká se tudíž továrních dělníků, bankovních, státních úředníků, stejně tak jako čeledínů, řemeslníků, služek atd.

Naproti ěře dřívější nový zákoník hlásá, že podkladem používání práce člověka jest »pracovní smlouva«, t. j. smlouva o osobním nájmu. Pracovní povinnost se novým zákoníkem sice také uznává, však pouze ve výjimečných případech (ku př. při nedostatku pracovních sil pro závažné úkoly státní); normálním základem jest však svobodná smlouva, třebaž zákon ji v mnohých směrech omezuje. Nejzávažnější jest omezení článku 28., v němž se stanoví neplatnost takových podmínek pracovní smlouvy, jimiž by postavení pracujícího bylo zhoršeno ve srovnání s podmínkami, které stanoví zákon o práci neb kolektivní smlouvy neb pravidla o vnitřním řádu v podnicích neb úřadech, nebo kterými by se politická neb občanská práva námezdních osob omezovala.

Kolektivní smlouvy uzavírají profesionální svazy jakožto představitelé dělníků a služebníků s najímatelem. V nich určují se podmínky práce a nájmu pro jednotlivé zaměstnavatelské sub-

jekty a určí se obsah budoucí osobní smlouvy pracovní. Kolektivní smlouvy jsou buď generální (týkající se na př. celého odvětví průmyslu) nebo lokální (místní).

Platí-li pro některé odvětví generální smlouva, mohou být lokální sjednány jen v případech výjimečných, v generální smlouvě zvláště výtčených. Kolektivní smlouva vztahuje se na všechny osoby, pracující v podnicích, do kolektivní smlouvy zahrnutých, bez ohledu na to, zda jest jednotlivá osoba členem svazu či nikoli; jest pro ně prostě *ius cogens*. Kolektivní smlouvy se sjednávají písemně a podléhají obligatorní registraci při orgánech národního komisariátu práce; nezaregistrované se neuznávají.

Podobným *ius cogens*, jímž se předem určuje obsah smlouvy, jsou i pravidla vnitřního řádu. Pravidla ta ustanovují se za účelem regulace práce v podnicích, ústavách i hospodářstvích, jestliže počet zaměstnaných činí aspoň 5. Mají obsahovati jasné, přesné a pokud možno i úplné sepsání povinností pracovních, upravovati administraci a zodpovědnost za jejich porušení. Nemohou odporovati zákonům ani platné kolektivní smlouvě.

Nový zákoník o práci neuznává žádných pracovních sdružení kromě profesionálních svazů; mimo ně neexistuje žádných pracovních jednot ani pracovních práv. Svazy mají právo vystupovati před rozličnými orgány jménem pracujících; komitety dělníků a služebníků zastupují jejich zájmy vůči podniku, před státními orgány, dozírají nad přesným plněním norem o práci od zaměstnavatelů, nad výplatou mezd, nad zdravotní ochranou, pracují ke zlepšení hospodářského postavení dělnictva, spolupůsobí na činnosti podniku. Celkem možno vytknouti tři základní směry v činnosti profesionálních svazů: 1. zlepšení kulturního a materiálního postavení pracujících, 2. zastoupení zájmů pracujících vůči podnikům a 3. jsou do jisté míry mocí veřejnou, regulující a organisující národní hospodářství a dozírajíce na zachovávání pracovního práva.

Sověty profesionálních svazů jsou voleni inspektoři práce, které národní komisariát práce pouze potvrzuje. Významná role náleží profesionálním svazům při řešení konfliktů, vznikajících v poměru námezdním. V rozhodcích soudech vystupují nejen jako strana, nýbrž i jako moc, jež má možnost docílit vynucení rozsudku ze strany státu; naproti tomu proti dělníkům rozhodnutí

soudu rozhodčího není bezprostředně vynutitelné, nýbrž může být provedeno pouze profesionálním svazem. Moc svazů profesionálních jest veliká i v jiném směru: Každá pracovní smlouva může být na žádost svazu zrušena, při čemž podnikatel nejvýše může jednání svazu obžalovati cestou sporu; výkon rozsudku jest opět v závislosti na dotčeném svazu. Pouze po jedné stránce jsou profesionální svazy omezeny: nemají bezprostředního vlivu na hospodářskou správu jednotlivých podniků. Sovětské právo váže podnikatele v otázkách použití pracovních sil atd., avšak nečiní dělníky řediteli podniku.

M a t e r i á l n í n o r m y pracovního kodexu, které jsou pro každý podnik obecně závazné a nezměnitelné, jsou tyto:

a) **N á h r a d a z a p r á c i**. Maximální výši mzdy pro příslušné kategorie práce určuje na každé období státní orgán. V pracovní neb kolektivní smlouvě může být ustanovena výše odměny za práci buď podle času, při čemž nutno za základ brátí pracovní den, nebo podle ujednání. Náhrada za práci přes čas má být ve smlouvě ujednána, při čemž nesmí být menší než půldruhanásobná za prvé dvě hodiny a dvojnásobná za další. Výplata smí se dítí jen v penězích — pokud by to bylo výslovně ujednáno ve smlouvě, též in natura. Nedovršení pracovního výkonu při normálních podmínkách pracovních má v zápětí snížení platu, ne však níže než na dvě třetiny tarifní sazby; uvedené dvě třetiny jsou minimum, nezávislé na vykonané práci. Při systematickém zkracování práce možno dělníka propustiti. Nemůže-li dělník pracovní výkon dovésti z důvodů na něm nezávislých (výkon práva volebního, předvolání k soudu, je-li zvolen k účastenství na sjezdech, konferencích a shromážděních, jež svolávají státní orgány neb profesionální svazy, povolání k vojsku), vyplácí se mu mzda dle průměrného jeho denního výkonu. Při nemoci podrží místo za mzdu po dva měsíce, těhotné ženy 4 měsíce. Právo na mzdu má přednost před všemi ostatními pohledávkami věřitelů proti podnikateli.

b) **P r a c o v n í d o b a**. Normální pracovní doba činí 8 hodin; pro »zodpovědné politické, profesionální a sovětské pracovníky« omezení práce na 8 hodin může být zrušeno. Pro osoby od 16—18 let, pro lidi zabývající se duševní a kancelářskou prací, vyjímajíc ty, jichž práce je bezprostředně spojena s výrobou, a dále

pro osoby, které jsou zaměstnány pracemi pod zemí, ustanovena jest šestihodinová doba pracovní. Národnímu komisariátu práce přísluší kromě toho právo snížit pracovní dobu osobám, jež se zabývají výrobní prací zejména těžkou a zdraví škodlivou. Při nočních pracích zkracuje se pracovní doba na jednu hodinu. Tam, kde jedná se o trvalou práci, která jest placena měsíčně (ku př. při selském hospodářství), může býti doba pracovní prodloužena na delší čas, avšak jen s tou podmínkou, že celková její délka nepřesáhne obecně platnou dobu pracovní, čítanou v hodinách za jeden měsíc. Práce přes čas považují se za výjimku, která se dopouští pouze v případech zákonem určených; pro osoby mladší 18 let jest to vůbec nepřípustno. Maximum práce přes čas nesmí u jedné osoby přesahovati 120 hodin v roce; výjimky mohou býti povoleny jen pro práce sezonní.

c) **D o b a o d d e c h u.** Týdenní nepřetržitý odpočinek nemůže býti kratší 24 hodin. Dni týdenního odpočinku určují se místními »oddíly práce« po dohodě se sověty profesionálních svazů a mohou to býti jak neděle tak kterýkoliv jiný den v týdnu; přibliží se při tom k nacionálnímu a náboženskému složení dělníků a zaměstnanců toho neb onoho místa. Obecně závazných svátků je šest, které vyjmajíc den novoroční, vízí se všechny k památným dnům proletářské revoluce. Mimo to »oddíly práce« po dohodě s gubernskými sověty profesionálních svazů mohou dle místních okolností ještě ustanoviti až 10 dalších svátků. V předvečer svátku činí pracovní doba pouze 6 hodin, které jsou však placeny jako plný pracovní den. Všichni lidé, jež pracují bez přerušení po 5½ měsíce, mají právo na dovolenou po dva týdny; v podnicích se zvláště těžkou a nebezpečnou prací ještě na další dva týdny.

d) **P r á c e ž e n a n e z l e t i l ý c h.** V podnicích, kde práce jest zvláště těžkou a pro zdraví škodlivou, jakož i při pracích podzemních jest práce ženám a osobám mladším 18 let zakázána. Týmž osobám nedovoluje se práce noční. Od práce osvobozují se ženy těhotné a šestinedělky; kojícím matkám se povolují úlevy. Práce lidí mladších 16 let, vyjmajíc výjimečné případy, jest zakázána; v žádném případě nemůže býti delší 4 hodin denně.

e) **O c h r a n a p r á c e.** Žádný podnik nemůže býti otevřen, zahájen neb přeměněn bez svolení inspekce práce a orgánů sanitárně-průmyslového a technického dozoru. Všechny podniky jsou

podřízeny předpisům národního komisariátu práce, směřujícím k odstranění neb zmenšení škodlivých podmínek práce, ku zmenšení nehod, k udržování čistoty. Národnímu komisariátu přísluší právo nařizovati prohlídky všech zaměstnanců ve zvláště zdraví nebezpečných podnicích; noční práce v některých mohou býti vůbec zakázány.

Nový zákoník dřívější ideje na práci podstatně změnil: není více v něm ideje práva na práci ni principu pracovní povinnosti. Dělník ovšem i novým zákonem ve své svobodě značně omezen: má právo pouze voliti si způsob života a dáti se přidělit k určitému podniku, vše ostatní již jest záležitostí profesionálních svazů. Podotknouti sluší, že *stávk*y jsou v sovětském Rusku věci neznámou.

Monopol zahraničního obchodu.)*

Prvý dekret, týkající se zahraničního obchodu, byl vydán sovětskou vládou 28. prosince 1917; obsahoval seznam přepychových předmětů, jichž dovoz byl zakázán. Dekretem z 22. dubna 1918 pak monopolisován veškeren zahraniční obchod a k jeho vedení určen komisariát obchodu a průmyslu, při němž byl zřízen zvláštní sověť pro zahraniční obchod. Smlouvy o koupi a prodeji všech produktů se zahraničím směly se pokud se týče Ruska uzavíratí jen speciálními orgány k tomu zplnomocněnými; všeliké smlouvy se zahraničím s opomenutím zmíněných orgánů zakázány. Tovary, které v Rusku nakoupili exportéři, propadly rekvizici; které pak byly dovezeny bez povolení výše uvedeného komisariátu, byly konfiskovány. Všeliké jednání o nákup tovarů v cizině na vlastní vrub prohlášeno za »napomáhání v organisaci špionáže«, za což vyhrožováno vojenským revolučním tribunálem.

Dekretem z 11. června 1920 změněn byl komisariát obchodu a průmyslu v komisariát pro zahraniční obchod. Znova potvrzováno, že nikdo nesmí sjednávatí s cizinou smlouvy o dovozu a vývozu bez předchozího souhlasu a povolení úředního; osoby, jež by platily tovary ze zahraničí, byly stihány »za rozehváčení majetku republiky«, nicméně všechny zákazy a hrozby stále nepomáhaly.

Obrat v omezování zahraničního obchodu nastal v roce 1921,

*) Stať prof. A. A. Pilenko.

kdy nastoupeny v ekonomické politice nové cesty. Dekretem z 17. března 1921 zbaven byl národní komisariát pro zahraniční obchod práva dělati jakákoliv opatření pro potřeby zahraničního obchodu; ustanoviti jakýkoliv zákaz na produkty v území Ruska k účelům zahraničního obchodu přísluší na dále radě práce a obrany. Druhý průlom do dosavadních poměrů učinilo rozhodnutí rady národních komisařů z 12. prosince 1921, jímž bylo stanoveno, že pachtýři nacionalisovaných podniků mohou obdržeti právo opatřiti si potřebná zařízení pro podniky atd. za hranicemi. Devátý sjezd sovětů šel ještě dále. Usnesením z 21. prosince 1921 rozhodl, »že všeruským i oblastným jednotám všeho druhu, státním sdružením průmyslovým i jiným velkým hospodářským jednotkám nutno jest povolití bezprostřední provádění importních a exportních operací«.

V důsledku této deklarace zavedl národní komisariát pro zahraniční obchod dekretem z 13. března 1922 licenční systém. Podstata jeho spočívá v tom, že každý, kdo chce vyvéztí neb dovéztí tovary, jest povinen napřed opověděti uzavření smlouvy nár. komisariátu pro zahraniční obchod neb jeho místním orgánům. Nebude-li smlouva ta uzavřena samým národním komisariátem, může dotýčný komisariát vydati licenci k provedení smlouvy. V roce 1923 byly licence upraveny novým způsobem. Národní komisariát pro zahraniční obchod určí každoročně kontingent předmětů, jichž vývoz a dovoz podléhá omezení. Zmíněné kontingenty se rozvrhnou na oblastné hospodářské rady a hospodářské rady svazových republik, které provedou repartici další na podniky. Podniky, které se na kontingentu účastní, jsou zodpovědny za řádné provedení dovozu neb vývozu kontingentovaného zboží. Prakticky uvádí se kontingentování ve skutek dvojím způsobem: pověřovacími listy a licencemi. Prvé vydávají se podnikům a organisacím v obvodu rozvrženého kontingentu; licence t. j. dokumenty k provedení jedné určité smlouvy vydávají se individuálně národním komisariátem pro zahraniční obchod neb orgány jím zvláště zplnomocněnými. Převod pověřovacích listů i licencí na osoby jiné má v zápětí stíhání trestní. O tom, které předměty mohou býti dováženy a vyváženy, byla vydána celá řada speciálních dekretů.

Reglementace vnitřního obchodu.*)

Podobně jako zahraniční obchod, tak také jednotlivá odvětví obchodu uvnitř Rusi byla »nacionalisována«; konečným cílem tohoto komunistického pokusu měla být změna celého dřívějšího obchodního systému. Z velké řady dekretů, které v tom směru byly vydány, sluší zejména uvést »prikaz« nejvyšší rady pro národní hospodářství z 26. listopadu 1918 »o státním monopolu na obchod s některými výrobky a předměty«.

Však již v r. 1920 bylo nutno na naléhání děnických a selských mas soukromému obchodu otvírati pole a neuskutečnitelné theorie ponechati stranou. Počátek k tomu učiněn byl dekretem z 21. března 1921, jímž rozdělování surovin a zásob bylo zaměněno naturální daní. Zásoby a suroviny, které zůstaly zemědělcům po zaplacení zmíněné daně, byly jim ponechány k volné dispozici, aby mohly být směněny za tovární, řemeslnické a jiné výrobky, jichž by lidé na venkově potřebovali.

Další etapou byl dekret rady národních komisařů z 24. května 1921 »o výměně«. Podle dotyčného dekretu přecházely produkty, vyrobené hospodářskými orgány sovětské moci neb nacházející se v jejich dispozici, za účelem směny tovarů do směnného tovarového fondu sovětové Rusi; fond tento nacházel se ve správě národního komisariátu pro zásobování a směny z něho daly se hlavně pomocí kooperativních organisací, avšak také pomocí soukromých osob jako komisionářů.

Řadou dekretů z října 1921, týkajících se státního obchodu, byla idea směny tovarů téměř opuštěna; zůstala jen v platnosti u těch podniků, které vyrábějí předměty jenom pro stát a nemohou najíti odbytu na trhu. Ostatním podnikům přiznáno právo opatřovati si to, čeho nutně k výrobě potřebují a prodávati, co vyrobily. Rozdělovacím orgánům státním nepřisluší právo žádati od podniků bezplatný výdej výrobků, topiva etc. Hlavní omezení volnosti obchodu spočívá dosud v tom, že podniky jsou povinny při odbytu výrobků v první řadě uspokojiti státní instituce, v druhé kooperativy a teprve na třetím místě soukromé organisace a osoby; stejně tak při nákupu jsou povinny v první řadě obracet se ke kooperativům, po nich k jednotlivým bezprostředním výrobcům a pak teprve k soukromým osobám.

---

*) Stať prof. N. S. Timaševa.

Princip zmíněného pořadí v praktickém životě se ujímal velmi slabě; nejen státní podniky, nýbrž i samotné státní orgány obchodu dávaly dle možnosti přednost hybnému i finančně silnému obchodu soukromému. Vydána proti tomu řada zákazů — mezi nimi ku př. dekret o povinné registraci všech mimobursovních smluv veškerých státních institucí a podniků (bursy dle resoluce IX. sjezdu sovětů zřízeny, aby kontrolovaly obchod) a to jak mezi sebou tak i se soukromníky, však bezvýsledně: pořadí bylo porušováno systematicky dále. Rovněž různé dekrety, snažící se regulovati ceny, neměly úspěchu.

S o u k r o m ý obchod nově reglementován dekretem rady národních komisařů z 19. července 1921. Dekretem tím všem občanům ne mladším 16 let se povoluje provozovati obchod hospodářskými produkty, řemeslnickými a továrními výrobky s výjimkou tovarů vyrobených ze surovin a materiálu, o němž stát ujednal zvláštní smlouvy. Pro zahájení obchodu byl v platnosti systém povolovací, který nyní zaměněn systémem ohlašovacím. Tím není ovšem řečeno, že soukromý obchod by byl zproštěn všech omezení. Státním orgánům zásobovacím přísluší doposud právo zakázati obchodování na trzích veškerými surovinami, které podléhají zdanění; mimo to mohou býti trhy vůbec uzavírány v takových rayonech, kde obyvatelstvo snaží se ve velkém rozměru uhýbati se daním. Stát vyhradil si dále ku př. přednost při nákupu koží, omezil obchod s tuky, pro obchod s palivem předepsal zvláštní registraci, z určitých rayonů zakázal vývoz koní neb jej přidělil výlučně orgánům vojenským atd.

Soukromý obchod reglementovala nejen centrální moc státní, nýbrž i orgány místní a to tak, že opatření posledních byla v stálém rozporu s direktivami centra. Z centra byla ovšem vydána řada ustanovení, jimiž uvedeným rozporům mělo býti zabráněno, však mnohá zůstala jen mrtvou literou, zvláště když obyvatelstvo v mnohých krajích, nestarajíc se vůbec o vydané předpisy, řídilo se starými, vžitými zvyklostmi.

O státním rozpočtu.)*

Finanční hospodářství ruského státu prodělalo od r. 1918 bouřlivou éru a ještě dnes vlastně se nachází ve stavu nejistoty.

*) Stať prof. A. P. Markova.

Snad v žádném jiném státě nevyskytlo se takové množství finančních předpisů jako na Rusi, kde od r. 1918 do r. 1920 bylo vydáno tolik zákonodárného materiálu, že množstvím svým přesahuje veškeren materiál finanční, vydaný od platnosti rozpočtových pravidel z r. 1862.

Až do nynější doby není žádných stálých předpisů pro rozpočet; před každým rozpočtovým obdobím objevují se nová. Za období 1918—1920 vydáno bylo celkem pět rozpočtů: čtyři na půl roku, pátý na celý rok (1920). Zejména prvé jsou názorným obrazem snah o »přechod od systému kapitalistického k socialistickému«, jež přivodily ve státním hospodářství úplný bankrot.

Prvá sovětská pravidla rozpočtová z 28. ledna 1918 uložila rozpočtové práce národnímu komisariátu financí, nejvyšší radě pro národní hospodářství a národnímu komisariátu státní kontroly. Význačný vliv náležel nejvyšší radě pro národní hospodářství jakožto jedinému centrálnímu úřadu sovětské ekonomiky, jenž výše zmíněný »přechod« měl řídit; národní komisariát financí měl pouze skromnou roli pouhého výkonného orgánu.

Novotou, kterou v budžetování zavedly sověty, byl princip, že jednotlivé položky sestavovaly se nikoli v centru, nýbrž místně, počínajíc od volostných výkonných komitétů, jichž práce měla potom v centru se sjednotiti a uvésti v soulad. »Národní masy« měly býti tím jaksi připoutány k státnímu organismu — fakticky ovšem zůstalo vše jen na papíře při režimu čistě centralistickém.

Rozpočet schvalován jest radou lidových komisařů; většina jich pak ještě byla předložena ke schválení všeruskému centrálnímu výkonnému komitétu. Prvé, jak výše již uvedeno, byly polo-roční, poněvadž při klesající valutě bylo nutno voliti kratší období, aby do rozpočtu pojímané číslice blížily se aspoň poněkud skutečnosti. Od r. 1920 sdělávány rozpočty na jeden rok, v prvních letech nebyla však toho příčinou nějaká stabilisace měny, nýbrž prostě fakt, že při úplně rozvrácené měně by bylo zbytečným vynakládati práci na rozpočet krátkodobý, když rozpočet ztratil vůbec praktický smysl.

Sovětské rozpočty obsahovaly některé zvláštnosti svého druhu. Prvou z nich byl pokus rozdělití příjmy a vydání na p ř í m é a o b r a t o v é. Z pravidel z 24. května 1919 lze seznati, že přímými výdaji a příjmy sluší rozuměti faktické příjmy a vydání z po-

kladny, obratovými pak vzájemné súčtování mezi úřady (hlavně súčtování s materiálními hodnotami). V praxi se tento princip však neujal, jakkoliv měl býti výrazem socialistického rázu rozpočtu. Druhou zvláštností bylo to, že v sovětském rozpočtu bylo úplně odstraněno rozlišování příjmů a výdajů na řádné a mimořádné. Při chaotickém rázu národního hospodářství jest to do jisté míry vysvětlitelno, ježto vše mělo ráz mimořádnosti. Půjčky přestaly tak míti vůbec ráz mimořádných příjmů. Ve skutečnosti to ovšem neznamená, že by sovětská moc státní neměla mimořádných příjmů: v podstatě veškeren soukromý majetek, jenž padl do moci sovětů, byl mimořádným a obrovským důchodem kapitálovým. Však tyto mimořádné důchody nebyly zvlášť súčtovány, nebylo jich použito na mimořádná vydání, nýbrž většinou byly vydány na běžné potřeby. Pokud se týče mimořádných výdajů, byly mimořádnými nikoli svým hospodářským určením, nýbrž z marnotratnosti; na množství účelů nesoriosních, postrádajících hospodářského podkladu bylo vyházeno mnoho peněz. Jest přirozeno, že v sovětských poměrech nemůže býti také žádné kritiky rozpočtu.

Od r. 1921 nastal obrat. Tři roky špatného hospodaření vyčerpaly staré zdroje příjmů, emisse poskytovaly stále méně; na obzoru se objevil celkový úpadek. Sovětská moc přešla od »přechodného období« k státnímu kapitalismu a vystoupila jak obchodní podnikatel. Jestliže dříve byly peníze považovány za »dočasný zjev« a zneužívání emissí pro »přechodnou dobu« za věc bezvýznamnou, přišla nyní opět k platnosti zásada šetrnosti. V budgetu došla výrazu v tom, že výší výdajů neurčuje se výše příjmů, nýbrž že pravděpodobné příjmy jsou směrodatnými pro hranici vydání. Dekretem všeruského centrálního výkonného komitétu z 19. října 1921 uloženo národnímu komisariátu financí, »aby sestavil souhrn peněžitých prostředků, jimiž bude moci národní pokladna v r. 1922 moci disponovati«. Koncem r. 1921 počíná zmíněný všeruský komitét mluvit o nutnosti uspořádati finanční hospodářství a výslovně uvádí, že nadešla již doba, »kdy nutno změnití názor na národní komisariát financí, jako na instituci, jež se vyžila a podléhá likvidaci«. Z rozpočtových předpisů zmizel »socialistický« ráz, poněvadž železná nutnost velela zanechati úvah o socialistickém rozpočtu a příkazem doby stalo

se řádné rozpočtové hospodářství, vyhovující potřebám daného období časového. »Národní masa«, která k činnosti na rozpočtu měla být připoutána, byla formálně (dekretem všer. výk. centrálního komitétu z 10. října 1921) od toho úkolu odstraněna. Zrušeno dělení důchodů a vydání na »přímé« a »obratové«. Od r. 1923 zavedeno v rozpočtu opět rozlišování položek na řádné a mimořádné.

Rozpočty ruské od r. 1922 jsou stále však ještě jen orientační, ježto stav hospodářského života dosud není ustálen, naopak podléhá rychlým proměnám. Rozpočtový rok počíná se (od r. 1922) 1. říjnem, v kteréž době končí hlavní hospodářské práce. Rozpočet pro rok 1922 sestaven byl v předválečných rublech dle jejich kupní síly v r. 1913; relace k sovětskému rublu byla stanovena 1:60.000. Pro rok 1922—1923 převáděny důchody a vydání na kurs zlata, v dalším roce vzaty za základ zlaté ruble a červonce. Od r. 1923 jest také ustanoveno, že sovětské státní podniky (s výjimkou železnic, pošt a telegrafů) musejí míti oddělené účtování a do státního rozpočtu vcházejí přímo jen jejich přebytek neb schodek. Podle pravidel vydaných pro rozpočet na rok 1923—1924 rozlišuje se ve státním rozpočtu sovětském rozpočet svazový a rozpočet jednotlivých republik, které jsou členy svazu. Ze zdrojů příjmů i na výdaje připadá pro svazové republiky poměrně málo ve srovnání s rozpočtem svazovým; jejich rozpočty hlavně se týkají místních potřeb. Zmíněné rozpočty republik tvoří se svazovým rozpočtem jeden rozpočet, který schvaluje rada národních komisařů a centrální výkonný komitét svazu. Centralisace po této stránce zůstala i nadále velmi silná, která ztláčuje i celkem nepatrná práva svazových republik.

Základy daňového systému.)*

Národohospodářská opatření sovětské moci v době »vojenského komunismu«, určená ke zničení kapitalistického systému a k záměně jeho socialistickým, podrývala přirozeně půdu, na níž spočívalo předrevoluční národní hospodářství. Daně, které existovaly v sovětském státě do roku 1920, znamenaly již jen vymírající formu finančního hospodářství, dočasnou věc, která musí co nejdříve zmizeti. Bývalý komisař financí Krjestinskij hlásal

---

*) Stať prof. A. P. Markova.

v květnu 1919, »že u nikoho není pochybnosti, že obratu peněz v komunistické společnosti nebude; peníze budou anulovány a bude zahájena nová éra národohospodářského obratu bez peněz«.

Pro »přechodnou dobu« sloužily daně sovětské moci ve smyslu jejích cílů jako prostředek pro likvidaci soukromokapitalistického systému. Některé z nich ukládány nejen k získání potřebných finančních prostředků, nýbrž zavedeny též proto, »aby zbytkům dřívější buržoasie byly odebrány statky nespravedlivě nahromaděné«. Většina daní byla vybírána podle starého vzoru, poněvadž však předměty daně postupně zanikaly neb byly zničeny (rentové a dividendové) neb přešly do vlastnictví státu, přestaly mít daně záhy praktický výsledek. Většina p ř í m ý c h daní byla proto postupně zrušena.

Co se týče daní n e p ř í m ý c h, byly sovětské moci proti myslí, poněvadž »z principiálního stanoviska byla zmíněná buržoasní instituce finanční pro proletářský stát odiosní«; nicméně z důvodů čistě praktických se jich neodřekla. Při nacionalisaci průmyslových podniků se přirozeně nemohlo udržeti nepřímé zdanění ve staré formě a převedeno na formu novou, svrchovaně však nepraktickou. V souvislosti s dekretem z 21. listopadu 1918, kterým bylo vyhlášeno »plánovité zásobení obyvatelstva všemi produkty pro osobní potřeby i domácí hospodářství pomocí jediného výrobního a rozdělovacího státního orgánu — komisariátu zásobování — a jimž soukromý obchod zrušen, byly zrušeny všechny akcízy a na místo nich byly zavedeny zvláštní příplatky ve prospěch státu, které se připočítávaly k výrobní ceně produktu. Při nacionalisaci podniků mělo to vliv pouze jen na ceny, jinak to praktického významu nemělo. Proto byly uvedené »příplatky« brzy zase zrušeny (dekretem rady nár. komisařů z 17. ledna 1920) a veškeré zdanění téměř zaniklo.

Náprava daňových poměrů hledána v nové úpravě daně průmyslové a pozemkové. Průmyslovou daní postiženi byli drobní obchodníci a průmyslníci spekulativního typu a uložena jim daň procentní buď ze základního kapitálu nebo ze zisku. K pozemkové dani mělo býti přidrženo co nejvíce osob ze stavu selského; existenční minimum stanoveno podle jednotlivých rayonů.

Již při pozemkové dani snažila se sovětská moc netoliko postihnouti veliké důchody, nýbrž konfiskovati je. Hlavním opatře-

ním k dostižení posledního cíle byly však dvě nové daně, které jsou výsledkem »revoluční činnosti« sovětů a to: daň naturální ze selských statků, majících přebytky a mimořádná daň revoluční (obě z konce r. 1918). Uvedené daně měly poskytnouti prostředky k vojenské obraně »z nakupeného bohatství za dobu světové války a revolučního povstání u parazitických a kontrarevolučních elementů obyvatelstva«. Obě daně měly míti čistě třídní charakter: měly býti sice ukládány podle majetkové síly poplatníků, ale tak, aby »bídni« byli úplně daně prosti, »střední« aby byli postiženi přiměřeně a bohaté parazitické vrstvy městské buržoasie i venkovských zbohatlíků aby nesli hlavní tíži daně, která měla sahati téměř až na dno jejich poplatní schopnosti.

Od konce r. 1920 do poloviny r. 1921 nevybíraly se vůbec žádné daně v penězích pro naprostý úpadek daňového systému. Základní i obrátový kapitál nacionalisovaného průmyslu byl rovněž spotřebován a deficity v rozpočtu vzrůstaly. Sovětská moc obrátila se tudíž k jiným zdrojům důchodovým, jimiž byly emise bankovek a obilní monopol. Posléze zmíněná daň byla uváděna ve skutek způsobem repartičním (»razverstka«), který však nebyl ničím jiným, než hromadnou rekvisicí. Nebylo totiž žádné určitosti v ukládání daně než jen Leninovo heslo »ober zbohatlíka, šetři středního člověka (serednjaka) a dej bídnému (bjednjaku)«. Způsobem tím podařilo se sice sovětské moci získati veliké množství zemědělských produktů, však selský stav tím velmi ruinovala.

Nová éra hospodářské politiky v sovětském Rusku snažila se zjednatí nápravu rozvrácených poměrů daňových. Zavedeny dvoje daně: peněžité a naturální. Přímé daně peněžní většího rozvoje přirozeně nemohly dosáhnouti, poněvadž objektů pro zdanění tohoto druhu nebylo mnoho. Prvou přímou daní byla daň průmyslová, zavedená dekretem z 26. června 1921, jež změněn a doplněn dekrety dalšími. Podniky průmyslové dělí se na 12 skupin, závody obchodní na 5 skupin, podle nichž se vybírá daň základní; k této základní dani druží se ještě daň doplňková, vybíraná z obratu za půl roku jako »universální akcíz«. Druhou skupinou přímých daní byly daně všeobčanské (na způsob starých daní »podušných«); takovou na př. byla daň na opatření prostředků proti hladu a epidemiím, stanovená dekretem z 11. února 1922.

Druhá daň všeobčanská uložena byla rovněž v r. 1922, byla však již diferencována a dělníci a »sloužící«, zařazení do nižších škál příjmů, byli osvobozeni. P ř í m á d a ň d ů c h o d o v á postihovala obyvatele měst co do všech důchodů, přijatých jimi v penězích neb in natura. Daně prosté existenční minimum stanoví se cestou zákona vždy na půl roku předem. Škály daně upraveny na principu progresivním, při čemž maximum sazby dosahuje 45% při příjmu přes 20.000 rublů za půl roku. Doplnkem k dani důchodové stala se daň m a j e t k o v á, odstupňovaná rovněž progresivně. Posléze zmíněná daň neměla však valného významu, ježto pravého »majetku« zbylo v Rusi velmi málo. Pozoruhodno jest, že z daně důchodové připadá 75% na průmyslové a obchodní závody, 11·2% na důchody z majetku a jeho pachtu, 9·6% na důchody ze svobodných povolání a pouze 0·7% — na důchody z peněžního kapitálu. Majetková daň postihuje většinou drobný majetek a výsledky její jsou velmi nepatrné. Jak daň důchodová, tak i majetková byly znova regulovány dekretem z 12. listopadu 1923; daně všeobčanské při tom zrušeny.

N e p ř í m é d a ň e doznaly značného rozšíření; zavedena celá řada nových (na př. na sůl, která zrušena v r. 1880, na textilie, svíčky, čaj, kávu atd.), takže široké masy nezaměstnaných lidí jsou zatíženy velmi citelně. Dřívější odpor sovětské moci proti daním nepřímým se zcela obrátil a vyšlo se na veřejnost se starou zásadou, že zejména nepřímé daně přinášejí rovnoměrnost v rozdělení daňového břemene.

N a t u r á l n í d a ň uvalena na selské obyvatelstvo v r. 1921 v náhradu za »razverstku«. Daní tou měla se vnést jistota do rozháraných selských poměrů, kdy sedláci nechtěli osívat půdu, když jim vše bylo odbíráno a osívali jen tolik, co sami nutně potřebovali. Daň skládala se s počátku z celé řady naturalií, což však ji činilo složitou, drahou a těžkopádnou. Proto od r. 1922 byla zjednodušena tak, že daní se postihuje celé hospodářství na místě původních jednotlivých jeho částí a placení omezuje se na 6 produktů dle ekvivalentu stanoveného pro všechny produkty na žito a pšenici. Od r. 1923 opět to změněno, a to tak, že část daně se může platit in natura a část v penězích. Výše naturální části daně určuje se pro každou gubernii zvláště, poplatník však má právo i tu zaplatit v penězích. Za základ pro uložení daně bere se množ-

ství půdy (polí a luk čítaných na osobu), množství skotu v hospodářství a úrodnost daného rayonu. Existenční minimum v naturální dani, třebaš i někde bylo vyměřeno (na Ukrajině), nemělo podstatného významu, poněvadž daní se postihují selské statky velké, střední i malé a kdyby se ustanovilo, bylo by nutno velkou jich většinu od daně osvoboditi.

Samo sebou se rozumí, že vydatným zdrojem státních příjmů zůstaly nadále též emise. Obyvatelstvo sovětského Ruska značně jest zatíženo i tím, že jest nuceno zakupovati tovary z monopolisovaných podniků za ceny značně vysoké, poněvadž jiných podniků není a ztlacení cen konkurencí jest vyloučeno. Skutečnost ta není ničím jiným, než zastřenou daní, příznačnou ovšem pro nynější poměry ruské.

Jos. Volf:

Žádost purkmistra a konšelů Starého města Pražského o vydání městských práv král. Českého.

V archivu min. vnitra v Praze zachovala se zajímavá prosba Staroměstských o nové vydání městských práv:

»Nejjasnější a nejnepřemoženější římský císaři uherský a český králi, pane, pane náš nejmilostivější. Vaší císařské milosti nepochybně v milostivé paměti zůstává, kterak od mnoha let jakž práva městská království tohoto českého, jichž se v soudech městských pro vyhledání a dopomáhání lidských spravedlností požívá, s jistým milostivým dovolením Vaší císařské milosti vytištěna jsouce vůbec vydána jsou, a ta se jich milostem stavům vyšším v některých příčinách s zřízením zemským nesrovnalá býti zdají, pročež také několikeré snešení sněmovní s strany přehlídnutí a skonferování jich s týmž zřízením zemským se jest stalo. Však posavad k tomu nikdy jest nepřišlo. Toho jak při vaší císařské milosti ve vsí ponížené poddanosti, tak při jich milostech vyšších stavích na sněmech obebních ve vsí uctivosti jsme snažně vyhledávali a žádali, pokudž by táž práva naše k takovému skonferování a přehlídnutí nepřišla, aby zatím při vrchním právě appellationum to tak opatřeno bylo, aby naši rozsudkové, kteréž tak na táž práva činíme, podle tejhž práv a ne podle zřízení zemského také při vrchním právě od vaší císařské milosti pánův rad nad appellacímí zřízených jich milostí k uvažování přicházeli. Jakož také ta jistá nepochybná, poddaná naděje naše jest, že to od vaší císařské milosti při jich milostech